

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav lingvistiky a ugrofinistiky

Posudek vedoucího na diplomovou práci Magdaleny Zikové

Futurum a perfektivní prézens ve slovanských jazycích

Roztoky, 12. září 2007

Posuzovaná diplomová práce je vynikajícím příspěvkem k popisu gramatických prostředků futurální reference ve slovanských jazycích. Jedním z deklarovaných diplomantčiniých cílů je představení tradičně slavistického tématu, resp. témat v typologické perspektivě a v souvislosti s tím jeho, resp. jejich emancipace od slavistické tradice. Lze konstatovat, že tento cíl byl naplněn, a to nikoli pouhou konzultací a shrnutím typologické literatury o futuru a o aspektu. V intencích (mj.) některých směrů v jazykové typologii vyniká diplomantčin přístup uplatňováním interních jazykových kritérií při vymezování funkcí zkoumaných konstrukcí a důrazem na jemnou konceptuální analýzu těchto funkcí.

Ačkoli jde o práci nominálně i reálně slavistickou, je její komparativně slavistický aspekt vychýlen ve prospěch češtiny. Zaprvé: většina analýz je prováděna na materiálu češtiny, diplomantčině rodném a jí studovaném jazyce; slavistická komparace je u jednotlivých kapitol zařazena formálně spíše jako doplněk, byť interpretačně bohatý (viz níže). Zadruhé, po tom, co diplomantka v první kapitole zařazuje prostředky futurální reference ve slovanských jazycích do obecné gramatikalizační typologie futurálních prostředků, věnuje se v dalších částech práce převážně jen těm futurálním konstrukcím, které se vyskytují (také) v češtině, tj. analytickému a syntetickému futuru a zvláště perfektivnímu přítentu; jihoslovanskému (přesněji: balkánskému) de-volitivnímu futuru už další pozornost věnována není.

Hlavním přínosem kapitoly o analytickém futuru je zjištění funkční „solidarity“ mezi imperfektivním významem celé konstrukce a inchoativním gramatikalizačním zdrojem v konstrukci užívaného pomocného slovesa. Kapitola o syntetickém futuru přináší, kromě výstižného shrnutí a rozvedení dosavadních poznatků, i vyvrácení – za pomoci analýzy korpusových dat – tradičního předpokladu o marginálnosti syntetického futuru u tzv. sekundárních determinativ v češtině. Těžiště práce však zcela jistě spočívá v nejdelší kapitole o perfektivním přítentu a jeho futurální i dalších funkcích, která zaujímá 67% textu (tato rozsahová převaha je reflektována i v titulu práce) a jež – nestydím se říct – oslňuje jak širokou aspektologickou kontextualizací, tak mnohými originálními a precizními analýzami významů českého i jinოსlovanského perfektivního přítentu.

Být – jak už bylo řečeno – představuje analýza českých dat jádro jednotlivých kapitol, inovativní a metodologicky inspirativní je diplomantčin úspěšný pokus o systematické zachycení distribuce a funkcí jednotlivých futurálních a příbuzných konstrukcí v rámci slovanského jazykového prostoru. Tato systematizace je vizualizována jak grafickými schématy, jež většinou postihují škálovitý charakter funkcí a poukazují tak mj. na jejich gramatikalizační souvislosti, tak schematickými

mapami, které zase – ve většině případů – jednoznačně prokazují areálový charakter geografické distribuce jednotlivých konstrukcí. V této souvislosti se nabízí (diplomantkou nevyužitá) možnost interpretovat areálovou distribuci futurálních a příbuzných konstrukcí ve slovanských jazycích v termínech diachronie a jazykového kontaktu. Zajímavá je z tohoto hlediska zvláště pozice češtiny, v níž mají některé ze zkoumaných konstrukcí největší funkční verzatilitu (perfektivní futurum) nebo nejširší systémovou distribuci (syntetické futurum). V této souvislosti není snad nemístné upozornit na areálovou centralnost češtiny i s ohledem na některé další jazykové struktury a procesy, např. externí posesi (Křivan 2007) a tzv. slovanskou kontrakci (Marvan 2000).

Ačkoli je kapitola o perfektivním prezentu členěna nepoměrně podrobněji než kapitoly ostatní, odpovídá tato asymetrie zaměření a potřebám analýzy; celková struktura práce zůstává velmi přehledná. Velmi užitečná – a to i pro psaní posudku – jsou výstižná shrnutí obsahu a závěrů jednotlivých kapitol. Práce vyniká formální čistotou a čtivým stylem, byť ten je na můj vkus občas příliš bohatý na antropomorní metafory. V jednom případě mě podráždila čechocentrická formulace „[č]eské poměry prakticky *kopíruje* slovenština“ (s. 134; moje kurzíva).

Pár poznámek:

- Co jsou to „postupně semitské“ jazyky? (s. 25)
- „termín teličnost se občas objevuje ve významu prosté ohraničenosti“ (s. 29): kde?
- Termín gramatický užívá diplomantka občas (např. na s. 36) příliš úzce, ve smyslu tvaroslovný, flektivní. Derivace do gramatiky nepatří?
- S diplomantkou nesouhlasím v tom, že předponové imperativy *pojď* a *pojed'* „vyzývají [...] k pohybu směrem k mluvčímu“ (s. 125); byť je zde deiktické centrum mluvčího jistě relevantní, je uvedená formulace zjednodušující, srov. *pojed' (se mnou) na Kanáry*.

Závěrem: Posuzovaná práce má jednoznačně vyšší úroveň než průměrná výborná práce diplomová. Diplomovou práci M. Zíkové vzhledem k jejím nepochybným odborným kvalitám **doporučuji k ústní obhajobě a navrhuji její hodnocení jako výborné.**

Mgr. Viktor Elšík, Ph.D.

ÚLUG FF UK

